

NOTISER

Register över visor och ramsor från norra Södermanland. Upptecknade 1860–1890 i Åkers och Rekarne härad av Gustav Ericsson. Katarina Hammarström (red.). Institutet för språk och folkminnen, Uppsala 2013. 165 s., ill. ISBN 978-91-86959-12-8.

Syftet med publikationen är att utveckla ett redan existerande register över de visor som samlades in av indelte soldatsonen och ”metallarbetaren” Gustav Ericsson (1820–94). För detta ändamål granskas och identifierbara textvarianter undersöks om totalt 1540 registerposter. Efter denna gedigna insats urskiljs mer hanterliga men alltjämt imponerande 630 olika visvarianter och sånglekar jämte drygt 160 ramsor, rim och lekar; ett betydande antal härlett till en enda persons insamlande i två härad. Nu presenteras visorna efter textbörjan och i alfabetisk ordning, utom balladerna som grupperas efter den beteckning som används i *Sveriges Medeltida Ballader* (1983–2001). I originalregistret är visorna istället upplagda till följd av accessionsordningen. Åren 1989–1994 gav Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala och Magdalena Hellquist ut fem band med Gustav Ericssons 1800-talsuppteckningar om folklied, seder och bruk i Åkers och Rekarne härad i Sörmland. Föreliggande register ska uppfattas som ett inledande arbete till en möjlig framtida utgåva med fokus på Ericssons visuppteckningar.

Inledningsvis presenteras projektet, vidare ges en kortare levnadsbeskrivning av Gustav Ericsson (även kallad ”Käck-Pelle”) samt en bakgrund till hans vissamlande. Läsaren får även en liten inblick i vilka Ericssons informanter var. Dessutom gör Hammarström en ansats till att dela in visorna i hållbara grupper. Detta verkställs i viss mån efter vedertagen praxis, likt den som utförs i just *Sveriges Medeltida Ballader*. Möjligen kan någon reagera på indelningen ”Diverse visor”, vilken anses omfatta ”svårplacerade” sådana. I denna grupp lokaliseras bl.a. ett par ”politiska visor”, vilka torde förtjänat en egen grupp. Arkivmaterialet förvaras i huvudsak på Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala och i övrigt

hänvisas till några handlingar från arkiven på Nordiska museet, Riksantikvarieämbetet, Svenskt visarkiv respektive Varbergs museum. Bland referenserna märks bl.a. docent Sven Bertil Jansson som forskat i ämnet.

Materialet är intressant i skenet av dåtidens trender för att försöka dokumentera och rädda ”forna tiders folkkultur”. Gustav Ericssons tillskott tycks i hög grad vara baserat på ett faktiskt folkligt närmande, utöver de visor han själv bemästrade. Jämförelsen med exempelvis den mer kände August Bondeson och dennes visbok kan tyckas nära, även om det i den fanns noter till melodierna. Ericssons visuppteckningar saknar varje form av musiknotation, vilket gör det svårt att veta hur visorna kunde låta.

Patrik Sandgren, Lund

Ella Odstedt: *Varulven i svensk folktradition*. Malört förlag, Stockholm 2012. 405 s., ill. ISBN 978-91-978751-1-0.

Det tillhör inte vanligheterna med nytugåvor av vetenskaplig litteratur; att det dröjer hela sjuttio år mellan den första och andra utgåvan är något närmast unikt, i varje fall inom den etnologisk-folkloristiska forskningsvärlden. Att Malört förlag nu valt att återutge Ella Odstedts *Varulven i svensk folktradition* är således både överraskande och glädjande. Förhoppningsvis innebär det inte bara att nya läsare upptäcker denna folkloristiska klassiker utan också att intresset för ämnet som sådant stimuleras.

Boken *Varulven i svensk folktradition* (1943) var resultatet av ett långvarigt intresse för och en djup kunskap om folklig tro, sed och dikt. Ella Odstedt, eller Ella Ohlson som hon hette fram till 1934, föddes i Ångermanland år 1892. Redan i tjugooårsåldern började hon göra egna folkminnesuppteckningar, bl.a. utifrån sin egen farmors berättelser. Som upptecknare knöts hon år 1917 till Nordiska museet och tio år senare anställdes hon som arkivbiträde vid Landsmålsarkivet i Uppsala (ULMA, nu Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala).

Vid Uppsalaarkivet deltog hon i arbetet med *Atlas över svensk folkkultur*, också i själva insamlingsarbetet, bl.a. som författare till ett femtontal frågelistor och med ett stort antal egna uppteckningsresor. För några år sedan publicerades ett urval av hennes otaliga uppteckningar i boken *Norrländsk folktradition* (2004, red. Bengt af Klintberg). Under åren vid Uppsalaarkivet färdigställde Odstedt dessutom två monografier, förutom boken om varulvstraditioner även *Folkdräkter i övre Dalarna* (1953). Ella Odstedt avled år 1967.

Som flertalet andra folkloristiska verk från tiden bygger *Varulven i svensk folktradition* till största delen på folkminnesuppteckningar, på berättelser om att människor kunde uppträda i björn- eller varggestalt. Materialet redovisas i i tre empiriska kapitel. Det första rör självförvandlingsmotivet, alltså tankarna om att vissa människor genom egna åtgöranden kunde förvandlas till rovdjur. Odstedt konstaterar att motivet framför allt var vanligt i de norra och västra delarna av landet. I det andra empiriska kapitlet tas förvandling genom förgöring upp medan det tredje kapitlet rör förvandlingar som har med omständigheter kring födseln att göra, t.ex. att någon blir varulv för att modern krupit igenom en fölhamn eller sele för att underlätta förlossningen. Odstedt visar hur det sistnämnda traditionskomplexet framför allt har funnits i södra Sverige. Som framgår är *Varulven i svensk folktradition* en produkt av sin tid – den är fylld av empiri och i mångt och mycket är det traditionens utbredning som står i centrum.

Förutom Ella Odstedts egen text återfinns också bidrag från andra forskare i nyutgåvan. Etnologen Agneta Lilja presenterar inte bara Odstedt som forskare utan också de svenska folkminnesarkivens arbete med att dokumentera folklig tro, sed och dikt; ett arbete som Odstedt i allra högsta grad var delaktig i. Som ett appendix till *Varulven i svensk folktradition* finns dessutom två äldre recensioner av boken, den ena författad av Dag Strömbäck, den andra av Sverker Ek. Här återfinns även tre nyskrivna artiklar om varulvstraditionen. Religionshistorikern Tommy Kuuselas bidrag utgör ett viktigt och initierat komplement till Odstedts studie. Medan Odstedt lade fokus på varulvsföreställningar i yngre svensk folktradition behandlar Kuusela motsvarande i fornvästnordisk tradition. Med artikeln ”Att känna igen sig själv i varulven – om den mänskliga gemenskapens gränser och begränsningar” diskuterar genusvetaren Lisa Folkmarson Käll varulvsberättelserna utifrån nutida teorier om kroppslighet och kön. Här ligger fokus på varulven som gränsvarelse. Ett bra komplement till Odstedts text utgör även Mattias Fyhrs diskussion om varulven i svensk skönlitteratur från det tidiga 1800-talet fram till idag.

Slutligen vill jag framhålla att nyutgåvan av *Varulven i svensk folktradition* inte bara är en fröjd att läsa utan också att det är en påkostad och vackert formgiven bok som väl pryder sin plats i bokhyllan.

Fredrik Skott, Göteborg